

kataszter (az ún. földadó-ideiglen) bevezetéséről, amelynek elkészítése rövidebb időt vett igénybe és a szükséges adatokat jó közelítéssel biztosította az adómegállapításhoz. 1850–1860 között zajlott le az ideiglenes felmérés és annak korrekciója, közben 1853-ban megkezdődtek a részletes felméréshez szükséges háromszögelési munkálatok, majd 1856-ban az ország nyugati felében megindult a részletes felmérés is.³ A felmérés teendőit utasításokban (Instruktion: 1810, 1817–1818, 1820, 1824, 1830, 1836, 1840 stb.) és oktatásokban (Belehrung: 1819, 1826, 1833) szabályozták, ezek némelyike digitalizáltnak online is elérhető.⁴ A kataszteri munkálatok magyarországi elrendelését az e területre (is) vonatkozó, többnyire német nyelvű szabályzatok követték: az ideiglenes felmérés utasításait 1849–1851-ben, a részletes felmérését először 1856-ban adták ki.⁵ Utóbbit átdolgozva ismét kiadták 1865-ben, majd a kiegészítést – és az új kataszteri szervezet felállítását – követően magyarul (1869) és fordításban németül (1870). Ez az utasítás hosszú ideig hatályban maradt, majd 1904–1910 között készült helyette újabb. Bár ezek az utasítások a szakirodalomból ismertek, de csak igen kevés, általában nem közismert, hanem szakkönyvtár állományában található meg, ezért a történeti kutatások elől tulajdonképpen elzártak voltak. 2014 folyamán a Földmérési és Távérzékelési Intézet és az Arcanum Adatbázis Kft-vel együttműködésben ezen dokumentumok szisztematikus feltárása, digitalizálása és lehetőség szerinti online közzététele megtörténik.⁶ Az instrukciók alapján a fennmaradt kataszteri forrásanyag azonosítása, forrásértékének megállapítása és

feldolgozása, a keletkezett, de ma nem ismert helyen őrzött iratanyag felkutatása is jelentős mértékben felgyorsulhat.

Névjegyzékek

A kataszteri felmérések zökkenőmentes végrehajtása érdekében már a munkálatok megkezdése előtt számos előkészületi tevékenységre volt szükség pl. a községek vagy egyes hatóságok részéről, az adóhivatalok ennek keretében több névjegyzéket is készítettek.⁷ Az utasítás értelmében valamennyi jegyzéket (192., 193., 196. §) az illetékes adóhivatal készítette, hivatali pecséttel látta el és a kerületi vagy megyei hatóságnak időben beküldte, amelyek azokat megvizsgálták és az eredménytől függően vagy javításra visszaküldték, vagy az országos pénzügy-igazgatóságnak küldték meg, hogy továbbítsa az aligazgatónak. Ezek a névjegyzékek a részletes felmérés számára előkészítették a személy- és földrajzi nevek teljes listáját, amelynek ellenőrzése és javítása sokkal kevesebb időt vett igénybe, mint ha a felméréskor kellett volna elkészíteni; ezekből a helyszínen és a téli állomáshelyen végzett adminisztratív munkálatok során könnyen tudtak dolgozni a felmérést végzők.

a) Föld- és házbirtokosok betűsorozatos jegyzéke (Alphabetisches Verzeichniß aller ... Grund- und Hausbesitzer)

Az illetékes adóhivatal a részletes felmérés előtt egy évvel minden adóközség számára az X' minta (192. §) szerint ábécérendben ké-

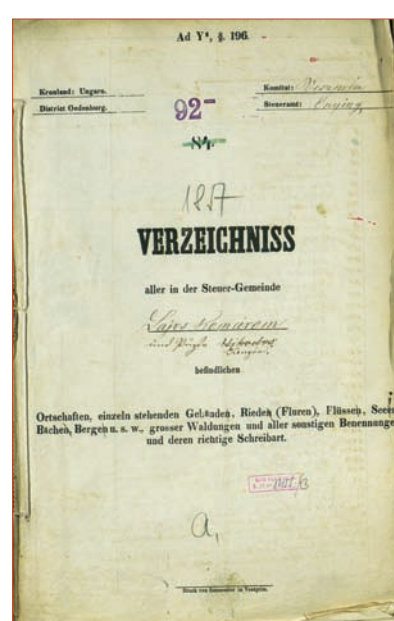
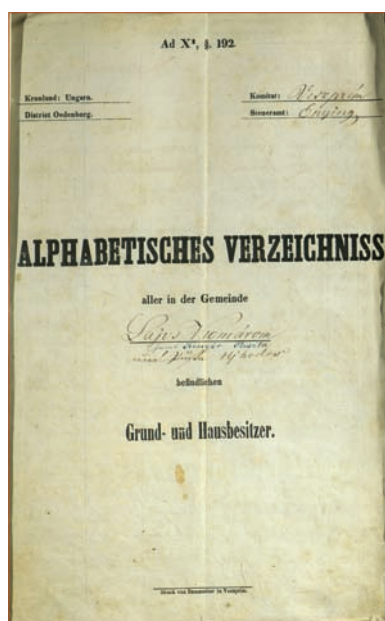
³ A császári nyílt parancsokat és az ideiglenes felméréshez kapcsolódó utasításokat l. a www.dualizmus.hu „Kataszteri felmérések” tematikus összeállításában. A felmérések történetére l. a 2008-ban elkészült „Kataszteri felmérések tömeges digitalizálása” módszertani tanulmányt (http://www.mnl.gov.hu/letoltes.php?d_id=393), benne az irodalom felsorolásával.

⁴ Az OTKA-projekt keretében összeállítottuk az utasítások és egyéb normatív szabályzatok jegyzékét, amelyet a hasonló osztrák és szlovák jegyzékek inspiráltak (l. a *Catastrum* online változatában jelen cikk kiegészítését).

⁵ *Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Katasters in Folge der Allerhöchsten Patente vom 23. December 1817 und vom 20. October 1849 angeordneten Landes-Vermessung*. Wien, 1856. 90 p. (= Instruction 1856)

⁶ Az 1869. évi magyar nyelvű utasítás teljes szövegében kétrétegű pdf formátumban elérhető már a *Catastrum* online oldalon. A német nyelvű dokumentumok szövegfeldolgozása és hasonló módon való közzététele a gótbetűs nyomtatványok miatt még a német nyelvterületen sem megoldott, inkább képként teszik az utasításokat közzé, mint pl. az 1824. évi utasítást: <http://digital.obvsg.at/ulbtirol/content/titleinfo/19050>

⁷ Instruction 1856. II. rész, V. fejezet (192–197. §) Az adóhivatal névjegyzékeiről.



- *Lajoskomárom betűsorozatos jegyzéke, házjegyzéke és dűlőjegyzéke*

- *Lajoskomárom betűsorozatos jegyzékének belíve*

Post-	Haus-	Name	Stand	Wohnort	Anmerkung	Post-	Haus-	Name	Stand	Wohnort	Anmerkung
Nummer		des Grund- oder Hausbesizers				Nummer		des Grund- oder Hausbesizers			
85	13	Machowz Sándor	Bekennere	Lepi Hossain	Wohnort						
86	32	Károly János	Bekennere	St. St.	—	87	104	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
88	130	Mai János	Engelbauer	St. St.	Wohnort	105	105	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
89	111	Maidinger György	Bekennere	St. St.	—	106	106	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
90	126	Maidinger János	Engelbauer	St. St.	Wohnort	107	107	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
91	—	Meisner Endre	Engelbauer	St. St.	Wohnort	108	—	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
92	—	Meisner János	Bekennere	St. St.	—	109	109	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
93	94	Meisner János	Bekennere	St. St.	—	110	110	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
94	161	Menger János	Bekennere	St. St.	—	111	111	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
95	—	Mikola Miklós	Engelbauer	St. St.	Wohnort	112	112	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
96	—	Mikola Miklós	Engelbauer	St. St.	Wohnort	113	113	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
97	65	Mosberger Horváth	Bekennere	St. St.	—	114	114	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
98	99	Mosberger József	Bekennere	St. St.	—	115	115	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
99	—	Mosberger György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	116	116	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
100	120	Mosberger Pál	Bekennere	St. St.	—	117	117	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
101	70	Mosberger György	Bekennere	St. St.	—	118	118	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
102	33	Sagy József	Bekennere	Lepi Hossain	—	119	119	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
103	40	Sándor Endre	Bekennere	St. St.	—	120	—	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
104	—	Paulini János	Engelbauer	Lepi Hossain	Wohnort	121	121	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
105	—	Paulini Endre	Bekennere	St. St.	—	122	122	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
106	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	123	123	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
107	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	124	124	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
108	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	125	125	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
109	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	126	126	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
110	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	127	127	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
111	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	128	128	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
112	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	129	129	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
113	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	130	130	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
114	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	131	131	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
115	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	132	132	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
116	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	133	133	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
117	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	134	134	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
118	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	135	135	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
119	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	136	136	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
120	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	137	137	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
121	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	138	138	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
122	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	139	139	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
123	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	140	140	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
124	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	141	141	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
125	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	142	142	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
126	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	143	143	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
127	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	144	144	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
128	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	145	145	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
129	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	146	146	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
130	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	147	147	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
131	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	148	148	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
132	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	149	149	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
133	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	150	150	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
134	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	151	151	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
135	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	152	152	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
136	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	153	153	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
137	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	154	154	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
138	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	155	155	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
139	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	156	156	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
140	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	157	157	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
141	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	158	158	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
142	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	159	159	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
143	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	160	160	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
144	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	161	161	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
145	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	162	162	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
146	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	163	163	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
147	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	164	164	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
148	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	165	165	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
149	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	166	166	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
150	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	167	167	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
151	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	168	168	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
152	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	169	169	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
153	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	170	170	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
154	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	171	171	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
155	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	172	172	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
156	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	173	173	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
157	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	174	174	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
158	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	175	175	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
159	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	176	176	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
160	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	177	177	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
161	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	178	178	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
162	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	179	179	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
163	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	180	180	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
164	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	181	181	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
165	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	182	182	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
166	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	183	183	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
167	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	184	184	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
168	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	185	185	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
169	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	186	186	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
170	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	187	187	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
171	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	188	188	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
172	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	189	189	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
173	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	190	190	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
174	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	191	191	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
175	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	192	192	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
176	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	193	193	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
177	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	194	194	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
178	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	195	195	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
179	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	196	196	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
180	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	197	197	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
181	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	198	198	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
182	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	199	199	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
183	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	200	200	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
184	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	201	201	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
185	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	202	202	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
186	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	203	203	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
187	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	204	204	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
188	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	205	205	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
189	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	206	206	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
190	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	207	207	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
191	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	208	208	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
192	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	209	209	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
193	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	210	210	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
194	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	211	211	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
195	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	212	212	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
196	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	213	213	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
197	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	214	214	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
198	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	215	215	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
199	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	216	216	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
200	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	217	217	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
201	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	218	218	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
202	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	219	219	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
203	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	220	220	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
204	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	221	221	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
205	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	222	222	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
206	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	223	223	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
207	—	Paulini György	Engelbauer	St. St.	Wohnort	224	224	Rózsa József	Bekennere	St. St.	—
208	—	Paulini Miklós	Bekennere	St. St.	—	225	22				

szította el azt a jegyzéket, amely valamennyi, községen belül és kívül lakó föld- és házbirtokot tartalmazta, rögzítve a házszámot, a birtokos nevét, állását és lakóhelyét.⁸ Zárójelben a ragadványneveket (kivéve a csúfneveket) is meg kellett adni, a betűk után térközt kellett hagyni az esetleg kimaradtak pótlására.

b) Házjegyzék (Häuserverzeichnis)

Az előző jegyzékből minden adóközség számára az adóhivatal elkészítette a ház(szám)-jegyzéket is, amely az előzőtől annyiban tért el, hogy a tulajdonosok neve településenként, a házszámok folytatólagos sorában szerepel.

c) Dűlőjegyzék (Ried-Verzeichnis)

Az adóhivatal a részletes felmérés előtt egy évvel az Y' minta (196. §) szerint minden adóközségről jegyzéket készített a községek, helységek, telepek, dűlők, folyók, tavak, patakok, hegyek, nagyobb erdők, hegységek nevééről és helyes írásmódjáról.⁹

Lajoskomárom és vele Kenyérpuszta névjegyzékeit 1857. február 24-én készítette el az enyingi adóhivatal, a veszprémi kormányhatóság március 10-én láttamozta azokat, hibát nem találhatott bennük, mert visszaküldésre utaló adat az iratokon nem szerepel.¹⁰

A minta szerint a veszprémi Ramasetter nyomdában elkészített – nyomdahibától nem mentes – dűlőjegyzék szerint Lajoskomáromban 25, Pusztajuhodoson 5 dűlő volt, folyó, tó, patak és jelentősebb hegy nem volt. A jegyzék szerint itt található a Kútvölgyi dombok és

a legelő közti oldalak, amelyek meredekségük miatt nem használhatók, nagy erdőségek nincsenek, de említésre méltó az újhódosi tagosított erdő.

Határleírás, határvázlat

Az 1856. évi utasítás II. rész, 3. fejezet C) pontja (163–177. §) szabályozta a határleírások elkészítését és annak rajzolati ábrázolását. Ehhez kapcsolódott a magyar–német és német–magyar, eltérő változatban megjelent oktatás a határok kiigazítása és leírása tárgyában (pl. *Oktatás a hatóságok és községek részére a catastralis felmérésnél lévő kötelezettségek, valamint az ezzel kapcsolatban álló községi és magánbirtok határok igazítása és leírása iránt* [1856]). Az oktatás 12. §-a a részletes felmérési előkészületekhez sorolja a községi határok megjárását és leírását, amelynek részletes szabályozása a IV. szakaszban (27–62. §) kapott helyet.

A határleírás közvetlenül követte a grafikus háromszögelést, legalább egy évvel a részletes felmérés előtt. A határleíró földmérő mellé az országos pénzügy-igazgatóság az illetékes kerületi vagy megyei hatóságtól egy fogalmazót rendelt ki politikai biztосként. A határleírást a földmérő, a biztos, továbbá az érintett községek elöljárója és két, a határt jól ismerő községtag készítették el, bejárva a községhatárjelek mentén az egész határt. Szükség esetén még a határról szóló okleveleket is tanulmányozták.

A földmérő a községhatár bejárásánál a háromszögelő által készített grafikus rajz felhasználásával és a maga által előzetesen megrajzolt községhatárból felvette a község

⁸ A dokumentumtípus későbbi, ma használatos megnevezése: birtokosok névjegyzéke. A kataszteri felmérések során keletkezett munkarészek német elnevezése, azok magyar fordítása, majd a magyar terminológia időbeni alakulása, modernizálódása ugyanannak a dokumentumtípusnak számos megnevezését adja. Ez a sokszínűség fogalomhasználati bizonytalanságot és forrásértékelési zavarokat is okozhat, ezek rendbetétele az egyik célja az OTKA-pályázatnak, amelyhez biztos alapot nyújt: TÖRÖK ENIKŐ: Néhány kataszteri irattípus. *Archivarium historicorumque magistra. Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára*. Szerk.: KÁDÁR ZSÓFIA – LAKATOS BÁLINT – ZARNÓCZKI ÁRON. Bp., 2013. 217–235. A keresőmotorok használatakor a modern terminológia használata (is) javasolt.

⁹ Verzeichniss aller in der Steuer-Gemeinde [...] befindlichen Ortschaften, einzeln stehenden Gebäude, Riede (Fluren), Flüsse, Seen, Bäche, Berge u.s.w., grosser Waldungen und aller sonstigen Benennungen und deren richtige Schreibart. Modern terminológiai megnevezése helynévjegyzék, éppen azért, mert nem csak a dűlők neveit sorolták fel benne.

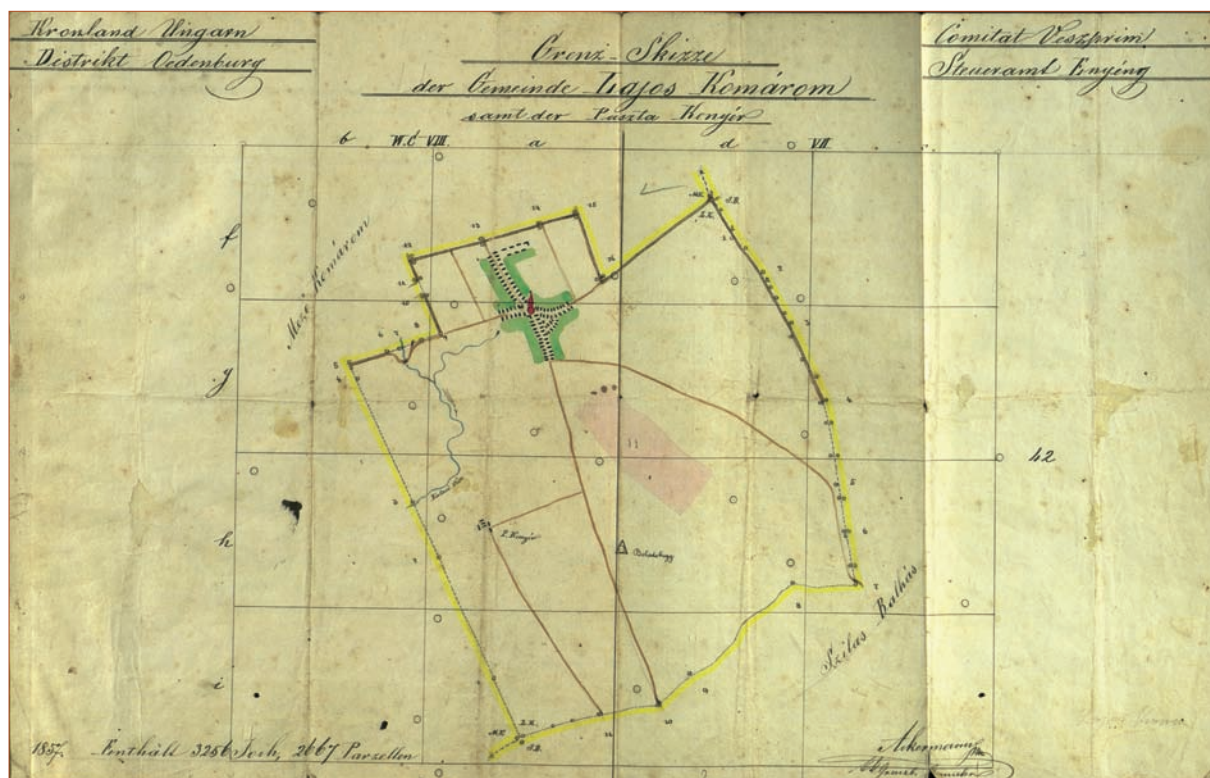
¹⁰ MNL OL S 79 Kataszteri gyűjtemény, Iratok (= S 79), No. 1455. A No. 1455/3. mindhárom jegyzéket tartalmazza, a dűlőjegyzék 3, a betűsorozati jegyzék és a házjegyzék 11–11 oldal.

kerületét a határvázlaton (Grenz-Skizze), a politikai biztos pedig elkészítette a határleírást (Grenzbeschreibung), amelyet a helyszínen tintával írtak meg. Elvárás volt a határleírással szemben, hogy annak alapján a határ minden kétséget kizáróan megállapítható legyen, és a későbbi peres helyzetekben bizonyítékként szolgáljon a feleknek. Ügyelni kellett a határjelek pontos leírására, megszámozására, a földbirtokos feltüntetésére. Az irányokat az égtájak szerint kellett megadni, megjegyezve, hogy az egyik határjeltől a másikig egyenesen, kifelé vagy befelé, erősen vagy enyhén görbén, felfelé vagy lefelé fut-e a határ. Jelölni kellett, ha a határ kerítés, út, patak, folyó, mezsgye, vízmósás mentén, annak közepén vagy valamelyik oldalán húzódott. A határjelek közötti távolságokat lépésben (Schritt) kellett megadni. Az utasítás a határleíráshoz mintát (V', 170. §) is közreadott.

Ha nem volt a határ kijelölése megfelelő, akkor a bizottság jogosult volt új határjeleket állítani, ha lehet, a tagok jelenlétében, de legkésőbb a határbejárást követően azonnal; ezt a körülményt a határleírásban is jelölni kellett.

A határvázlat léptéke 1 hüvelyk = 400 öl (1:28 800) volt, a földmérő feltüntette a határjeleket számmal és más jellemzőivel, a határparcellákat, a határ által átszelt utakat, patakokat, folyókat és más egyéb, a háromszögelési vázlaton szereplő tárgyat a W' minta (172. §) szerint készített el és a község hozzávetőleges területét és a parcellák számát az ideiglenes felmérés alapján feltüntette.

Ha nem német nyelven készült a határleírás, akkor a szöveget kéthasábosan kellett elkészíteni, a jobb hasábjában németül. A német szövegről másolatot készített a politikai biztos, azt és az eredetit átadta a földmérőnek, aki a



■ Lajoskomárom határvázlata, 1857

¹¹ MNL OL S 79, No. 1455/6. Abschrift der Original Grenzbeschreibung der Gemeinde Lajos-Komárom samt der Puszta Kenyér, 1857. A határleírás teljes szövegét a *Catastrum* online változatában, e cikk digitális mellékleteként tesszük közzé.

D. I. R. 20. C.

Blattseite des Blattes, Stand, Hauptbuchst.	Nr. des Blattes.	Benennung des Blattes	Nr. der Parzelle.	Bestehende Eigenschaft	Des Grundeigentümers			Anmerkung auf nachträglich eingetragene Veränderungen	
				Karte Nr.	Vor- und Name	Stand	Wohnort		
									Grund.
	1	102	1	108	Reiz	Salz	Land		
		104	1						
		105	1	107	Schmeiderer Michael				
		106	1						
		107	1						
		108	1						
		109	1						
		110	1	106	Fluss	Reiz			
		111	1						
		112	1						
		113	1						

Des Grundstückes					Anmerkung	Hinweis- ung auf nachträglich eingetragene Veränderungen
Culturgattung		Flächen- inhalt	Zährlicher Reinertrag			
bei der Verbauung	bei der Cultivierung	in Quadr.	in M.	St. der.		

■ Lajoskomárom birtokrészleti jegyzőkönyve, 1857 (részlet)

határvázlathoz csatolva beküldte azokat az országos pénzügy-igazgatóságához. Az elkészített határleírások nem voltak megváltoztathatók, ha pontatlanság volt azokban, akkor pótjegyzőkönyvet kellett felvenni.

Lajoskomárom határleírását 1857. június 26-án készítette el Carl Schreibig szolgabíró, a határvázlatot Heinrich Adolf Ackermann határleírási földmérő rajzolta, az érintett községek részéről Czehmeister János, Belák János, Hofbauer Pál, Füsty József, Hódosdy János, Szentes István, Hakker József és Vincze Ferenc voltak jelen és írták alá a határleírást.¹¹

Számolati jegyzőkönyvek

A számolati jegyzőkönyv (Berechnungs-Protocoll) elkészítését az utasítás 339. §-a szabályozta.¹² A számolati jegyzőkönyv a község teljes területét és birtokrészletei számát tartalmazta az ellenőrzéskor talált hibák feljegyzésével együtt. A jegyzőkönyvet a földmérő készítette el és a felügyelő ellenőrizte azt jóváhagyás

céljából. A jobb megértés érdekében a B” minta tartalmazta a formai és tartalmi előírásokat.

Lajoskomárom számolati jegyzőkönyvét a téli szálláson készítették el 1858–1859 telén, az utolsó összesítés 1859. február 5-én kelt.¹³ Az iratanyag történeti felhasználása kevésbé valószínű, mert abban a parcellák területének kiszámítása és annak revíziója található. A kataszteri térképek elkészítését követően e dokumentum összeállítása jelenthette a legnagyobb feladatot a kataszteri személyzet számára, ennek adattartalma a legfontosabb a földadó megállapítása szempontjából.

Birtokrészleti jegyzőkönyv

A kataszteri felmérés korábbi iratainak összesítője ez a dokumentumtípus.¹⁴ A birtokrészleti jegyzőkönyv (Parcellen-Protokoll) elkészítését az utasítás 340. §-a (C” minta) szabályozta. A felmérési segéd vezette be a birtokrészleteket (telkeket, parcellákat)¹⁵ a jegyzőkönyvbe, amely tartalmazta a felvételi lap számát,

¹² A birtokrészletek (parcellák) számítását a IV. rész, 2. fejezet (326–339. §) tartalmazza. A dokumentum modern elnevezése: területszámítási jegyzőkönyv.

¹³ MNL OL S 79, No. 1455/4. Berechnungs-Protokoll der Gemeinde Lajos Komárom, 1858. 232 beírt és számozott oldal.

¹⁴ Modern elnevezése: kataszteri telekkönyv.

¹⁵ Instruction 1856. 214–215. §-ai szerint birtokrészlet (parcella) a különböző birtokosokhoz tartozó föld vagy az egy tulajdonoshoz tartozó, egymással érintkező, eltérő művelés alatt álló földek.

a dűlő nevét, a telek törvényi tulajdonságát, a házszámot, a birtokos nevét, állását és lakhelyét, a művelési ágat és a birtokrészlet területét. Az épületeknél azok fajtái szerepelnek, megjegyezve, hogy udvar vagy kert található mellettük. A jegyzőkönyvet a segéd már a terepmunka idején elkezdte, a maradékot a téli szállásra vonulást követően azonnal elkészítette.

Lajoskomárom birtokrészleti jegyzőkönyvét 1858. december 31-én, a téli szálláson véglegesítette Johann Hlawenta munkavezető.¹⁶ Ennek a dokumentumnak a használata segíti elő a kataszteri térképszelvényen jelölt birtokrészletek és épületek azonosítását. A jegyzőkönyv a térképlapok sorrendjében, dűlőnként, folyamatosan növekvő sorszám szerint haladva parcellánként adja meg annak jogi jellegét, a házszámot, a tulajdonost, annak státusát, lakhelyét, a birtokrészlet művelési ágát és nagyságát, valamint egyes esetekben bizonyos megjegyzéseket.

Lakházkivonat a birtokrészleti jegyzőkönyvből



Ebből a dokumentumból – modern elnevezéssel a lakóházak jegyzékéből – a községben található valamennyi lakóház megismerhető. Elkészítését az utasítás 345. §-ában a D” mintával írták elő. A lakóházakat a birtokrészleti jegyzőkönyvben szereplés, tehát a helyrajzi

számok sorrendjében kellett bevezetni, a helység, a térképlap, a birtokrészlet és a lakóház száma, a házbirtokos neve és a lakóház fajtája adattartalommal. Lajoskomárom lakóházkivonatát 1859. január 4-én zárták le.¹⁷

Talajhasználati kimutatás

A kimutatás elkészítését az utasítás 349. §-a szabályozta, az E” mintát biztosítva az egyforma kivitelezéshez. Ezekből a községi jegyzékekből a felügyelőségek adóhivatali járás, kerület vagy megye szerinti főkimutatásokat állítottak össze, amelyet az aligazgatónak küldtek be, aki az aligazgatóság kimutatását az országos pénzügy-igazgatóságnak továbbította, amely a kerületi vagy megyei összegzést készítette el. Lajoskomárom kimutatása 1859. március 30-án készült a téli szálláson.¹⁸ A kimutatás a község valamennyi művelési ágának összesített területét adja meg: 2928 kataszteri hold (kh) és 1170 négyzetöl volt Lajoskomárom területe. Az összeállítás a kataszteri munkálatok utolsó darabja.

Kataszteri felmérések és a történeti kutatás

Lajoskomárom kataszteri térképei 2008 óta elérhetők az interneten. Az adatbázisban azonban csak a térképszelvények hozzáférhetők, amelyeken az épületalakzatok, a parcellák határvonala és rengeteg szám – a parcellák sorszáma – látszik. Ezeket a lapokat inkább lehet néprajzi, településszerkezeti, település-földrajzi kutatásokra használni, semmint család- vagy gazdaságtörténetre. Utóbbiak számára elengedhetetlenek a kataszteri iratok, azok forrásértékére az alább elmondandók adnak eligazodást.

Családtörténeti kutatáshoz elengedhetetlen annak ismerete, hogy kire, mely családra vannak adatok az iratokban. Az ilyen célú kutatásnak ezért a névjegyzékekkel (praktikusan a birtokosok betűsorozati jegyzékével) kell a keresést kezdeni, és ha megtaláltuk azt a nevet, amelyet kutatni szeretnénk, mehetünk tovább a források faggatásában.

Lajoskomáromban a birtokosok betűsorozati jegyzékében 222 önálló személynév volt

¹⁶ MNL OL S 79, No. 1455/1. Original-Parzellen-Protocoll der Gemeinde Lajos Komárom, 1858.

¹⁷ MNL OL S 79, No. 1455/2. Original-Auszug der Wohnhäuser aus dem Parzellen Protocoll der Gemeinde Lajos Komárom, 1858.

¹⁸ MNL OL S 79, No. 1455/5. Ausweis über die Benützung des Bodens für die Gemeinde Lajos Komárom, 1859.

[illegible]

- *Lajoskomárom talajhasználati kimutatása*

azonosítható. Ezek mindegyikét betűhíven közlöm, megtartva a bizonytalan, nem következetes névírást (pl. sch vagy s), továbbá az olyan, mai szemnek szokatlan alakokat, mint a férjezett asszony „-nő” névalakját. A birtokosok alapján a település legnépesebb családjai voltak a Reizinger (9), Reiz (7), Szabó, Vieland (6), Bartos, Stiedl, Valler, Zsehnai (5), Czehmeiszter, Gibicz, Horváth, Meixner, Mosberger, Rusz, Schmelzer (4), Barabás, Farkas, Glück, Kotsitzki, Licskó, Paulini, Szaller, Szapper (3) családok.

A teljes névjegyzék böngészhető, a név mellett szerepel az illető státusza, vagyis hogy gazda/földműves (G/F) vagy napszámos – korábban és ekkor is esetenként: zsellér – (N) volt-e, illetve hogy milyen ipart űzött. A településen 7 férfi és 1 nő csizmadia volt, valamennyien csak ház- vagy szőlőbirtokosok. Az ács, a szabó, az éjjeliőr és a szolgálólány csak szőlőbirtokos, az öt takács közül három csak házbirtokos, kettő közülük földműves is. Az egyik szabó, a mázsamester, a bába, a kertész, a csősz és két kovács csak ház-

zal bírt, a másik kettő gazdaként is dolgozott. A napszámosok/zsellérek többnyire csak a belső telken rendelkeztek lakóházzal, esetleg csak szőlőbirtokuk volt. Mindenki lajoskomáromi lakos volt, kivéve a mázsamestert (Pest), a kerteszt (Kálozd) és a herceget (Bécs).

Az evangélikus egyháznak templom, lelkészlak, iskola és tanítói lak volt a tulajdonában, Gibicz Lőrinc (csak szőlőbirtokos) volt a harangozó. A római katolikus egyháznak temploma, plébániája, tanítója volt, Rotter János (csak házbirtokos) volt a harangozó. A reformátusoknak csak egy épülete volt, ahol imádkoztak és a lelkész lakott.

Gazdaságtörténeti (birtokösszetétel, tulajdonviszonyok, társadalom- és gazdaszerkezet), helytörténeti és családkutatáshoz is igen hasznos forrás a birtokrészleti jegyzőkönyv. Ez az összeállítás birtokrészletenként, vagyis parcellánként haladva adja meg a térképi azonosításhoz szükséges adatokat (szelvényszám, parcellaszám), az adott parcella birtokosának

Lajoskomárom föld- és házbirtokosai, 1856

Auerbach Antal (G)	Horváth Mihál (G)	Reiz Endre (G)	Szaller Mihálnő (N)
Barabás István (G)	Huiber Gáspár (G)	Reiz Endre (N)	Szapper Györgynő (G)
Barabás János (N)	Hutvagner János (G)	Reiz Jakab junior (G)	Szapper Mártonnő senior (N)
Barabás József (N)	Hutvagner József (G)	Reiz Jakab senior (N)	Szapper Mártonnő (G)
Bartos Endre (G)	Jancsek György (G)	Reiz János (G)	Szapper Mátyás (G)
Bartos Jánosnő (G)	Johanek Pál (G)	Reiz József (G)	Szarka János (csősz)
Bartos Mártonnő (G)	Juhász István (G)	Reiz Pál (G)	Szemerei István (G)
Bartos Mihál (G)	Junacsek János (N)	Reizinger Ádám (csizmadia)	Szemerei Istvánné
Bartos Pál (G)	Kadlecsek Márton (G)	Reizinger Endre felső (G)	Szemerei Pál (G)
Batthyányi Fülöp (herceg)	Kapeller Bernard (G)	Reizinger Endre (G)	Szemerei Sándor (G)
Belák János (G)	Kapeller József (G)	Reizinger György (G)	Szmilkó Pál (N)
Belák Pál (G)	Keim Endre (N)	Reizinger István (G)	Szöllösi Lőrincz (G)
Bodai János (takács)	Kikl Mihál (kertész)	Reizinger János (N)	Sztanó János (N)
Bodis István (N)	Királ József (G)	Reizinger József (csizmadia)	Teczel Mihál (N)
Bodis Mihál (N)	Királ József (takács) + (G)	Reizinger Lőrincz (G)	Teczel Mihál (N)
Czaltig György (G)	Kleiber Lőrincz (G)	Reizinger Mátyás (G)	Téli János (N)
Czaltig János (G)	Kleiber Mátyás (G)	Rotter János (harangozó)	Teller Pál (mázsamester)
Czéh Mátyás (G)	Kotsitzki Györgynő (N)	Rusa Pál (csizmadia)	Tetzel Lőrincz (N)
Czehmeiszter József junior (N)	Kotsitzki Márton junior (N)	Rusz György (N)	Tolonicus Lőrincz (N)
Czehmeiszter József (G)	Kotsitzki Márton senior (N)	Rusz István (G)	Tóth Mihál (N)
Czehmeiszter Márton (ács)	Kovács György (N)	Rusz János (G)	Tremmel Imre (G)
Czehmeiszter Simon (N)	Kozár János (N)	Rusz Mihál (N)	Tremmel János (G)
Czufer János (ZS)	Kruczler Pál (G)	Schmelcz Mártonnő (Cipész)	Treser Antal
Csernyák György (kovács)	Lang Mátyásnő (N)	Schmelcz Mátyás (G)	Troppert György (G)
Cservenka Pál (N)	Leskó János junior (N)	Schmelcz Mihál (G)	Tulcz György (éjjeliőr)
Csik Mihál (G)	Leskó János senior (N)	Schmuck Ádám (N)	Tulner Ádám (N)
Csuda János (N)	Licskó György (N)	Schráai István (G)	Ulrih Endre (G)
Csulik Pál (G)	Licskó János (†)	Sehnicz Endre (G)	Urspringer János (csizmadia)
Ekhart János (F)	Licskó Mihál (N)	Sehnicz Lőrincz (G)	Valler Ersébeth (szolgálólány)
Farkas Ferenc (N)	Lisztmaier Mátyás (G)	Sehnicz Pálnő (G)	Valler Keresztel (G)
Farkas György (G)	Macher Endre (G)	Sehnicz Simon (G)	Valler Mátyás (N)
Farkas István (G)	Mai István (G)	Simon István (G)	Valler Pál (N)
Fejes János (G)	Mái János (N)	Simon János (G)	Valler Pálnő (bába)
Figura Endre (takács)	Mard Pál (G) + (bognár)	Smelcz Pál (G)	Valther György (G)
Friedmann Antal (G)	Mathesz Károlnő (G)	Smuk Ádám (F)	Vanderer Gotlieb (G)
Gibicz János (G)	Mavizer Pál (G)	Spiegel Mihál (N)	Vanderer Károl (G)
Gibicz Lőrincz alsó (G)	Meidlinger György (G)	Staud József (N)	Varga István (G)
Gibicz Lőrincz felső (szabó)	Meidlinger János (N)	Stiedl Endre junior, ifjú (G)	Veber Lőrincz
Gibicz Lőrincz (harangozó)	Meixner Endre (N)	Stiedl Endre senior, öreg (G)	Veber Lőrincz (G)
Glück György (G)	Meixner Istvánnő (csizmadia)	Stiedl György (N)	Verebi József (G)
Glück József (N)	Meixner János (G)	Stiedl Márton (G)	Verebi Mihál (G)
Glück Mihál (N)	Meixner Mátyás (G)	Stiedl Mátyás (G)	Viand István (G)
Grnya Márton (N)	Mengecz János (csizmadia)	Stinner Ádám (kovács)	Viand János (G)
Grosz József junior (N)	Miszaros Mihál	Stoczl Pál (G)	Vieland Ádám (G)
Grosz József senior (N)	Mizerák Mihál (N)	Strobl Mihál (N)	Vieland Ersébeth (G)
Groszl János (G)	Mizerák Mihálnő (N)	Strobl Pál (F)	Vieland János (N)
Grünwald János (F)	Mosberger György (F)	Suhoda János (N)	Vieland Lőrincznő (takács)
Gszelmann János (csizmadia)	Mosberger György (N)	Szabó Ferencz (N)	Vieland Márton (G)
Hermann János (G)	Mosberger József (G)	Szabó György (N)	Vieland Mihál (G)
Hofbauer Pál	Mosberger Keresztel (G)	Szabó János alsó (G)	Vinkler István (G)
Hofbauer Pál (kovács)+(G)	Nagy József (G)	Szabó János (G)	Zsehnai Endre (G)
Hornyák Endre (N)	Németh Endre (G)	Szabó Mihál (N)	Zsehnai János (N)
Horog János (csizmadia)	Paulinger Jánosnő	Szakács István (kovács)+(G)	Zsehnai Márton (G)
Horváth György (N)	Paulini Endre (G)	Szaller Antal (N)	Zsehnai Mihál (G)
Horváth István	Paulini Jánosnő (N)	Szaller József (N)	
Horváth Lőrincz (N)	Paulini Mihál (G)		
	Pavelka György (N)		

adatait, a művelési ágat és a területnagyságot. Ha itt megtaláljuk a keresett személyt (családot), akkor a név mellett feltüntetett parcellaszám segítségével már a kataszteri térképeken is azonosítani tudjuk az egykori birtokot.

A település egyik legnépesebb családja volt a Pusztavámról átköltöző Reiz (Reisz) család, 7 birtokos is szerepelt a névjegyzékben. Legidősebbjük, Jakab (senior) annak idején csak szőlőbirtokosként került a faluba, a kataszteri iratok is ezt jegyezték fel róla. Reisz Endre zselérnek 5 saját és 1 közös parcellája volt. Strobl Mihállyal közös udvarban lakóháza (22 □öl), zöldségeskertje (56 □öl) és ezek mellett egy kis szántója (264 □öl), Hunyorosközt és Kenderföld dűlőkben két kis szántója volt még (116, 74 □öl), a negyed katasztrális holdat is alig haladta meg a birtoka.

Reisz Jánosnak (113. számú ház) a belső telken és 14 dűlőben húsz birtokrészlete volt: lakóháza udvarral, zöldséges és gyümölcskerttel (212–216. parcella), és 16 tagban összesen 14,5 kh szántón gazdálkodott.

Reisz Endre (115. számú ház) a belső telken és 12 dűlőben 18 parcellán gazdálkodott: lakóháza volt udvarral és gyümölcsöskerttel

(204–207. parcella), és 16 tagban majdnem 15 kh szántót művelt meg.

Ifjabb Reisz Jakab (118. számú ház) a belső telken és 14 dűlőben húsz parcellát mondhatott magáénak: lakóháza volt udvarral és gyümölcskerttel (191–193. parcella), 14,6 kh szántón és 671 □öl szőlőn (borospincével) gazdálkodott.

Reisz Pál (64. számú ház) a belső telken (153–155. parcella) és 12 dűlőben 18 parcellának volt birtokosa, a lakóházon és udvaron, továbbá gyümölcsöskerten kívül 16 tagban 14,6 kh szántón gazdálkodott.

Reisz József (80. számú ház) a belső telken (446–448. parcella) és 15 dűlőben 20 parcellát birtokolt, a lakóházon és udvaron, továbbá gyümölcsöskerten kívül 16 tagban 14,5 kh szántón és két, borospincével rendelkező szőlőbirtokon gazdálkodott.

Az adatok világosan tükrözik, hogy a közel 15 holdon gazdálkodóknak a sok tagban meglévő birtok milyen jelentős munkaszervezési és logisztikai feladatot jelenthetett. Esetük nem tipikus, hanem országosan általános: jól látszik a birtokaprózódás és a birtokszéttagoltság mértéke, és igazolja a korszakban folyó tagosítási tevékenység szükségességét és létjogosultságát.

■ A Reisz család belső telki birtokrészletei. Lajoskomárom, ma Jókai utca

